

Árva ragyogás¹

XI.

Budapest, 1959. X. 23.

Kedves barátom, Géza!

Ma kaptam meg végre leveledet. Nagyon örültem neki, már vártam. Éppen egy hét múlt el, hogy nem kaptam senkitől egy árva sort se. A napokban került a kezembe a Szóttas – tudod, az Együttes valaha volt lapja – egyik száma, ahol valaki az itthon maradtak közül írt egy cikket az első párizsi útról készült interjúk után. Abban írja, hogy csak aki már maradt itthon, az tudja, hogy mit jelent egy kintről jött levél. Hát én most itthon maradtam, s egy néhányan nagyon hiányoztok, és ezt a hiányt csak a levelek tudják némileg feledtetni.

Pedig nem is vagyok teljesen magamban. Most nem akarok írni arról az egy-két nőről, akik előfordulnak az életemben jelenleg. Persze, ők se járnak rosszul, mint „magány-űzők”. Azonban az éjszakai magányúzás rendszerint nappali álmosággal jár együtt. Valamelyikötöknek már megírtam, hogy jelenleg a Honvéd Együttesben táncolok. Nagyon jól jött nekem ez a szerződés, két okból. Az első anyagi természetű: fizetnek érte. A másik – hogy megmaradjak ennél a szokásos kettősségnél – erkölcsi jelentőséggel bír. Nem rossz ez, hogy valahol rendszeresen el vagyok foglalva, ráadásul ez az elfoglaltság tánc, tehát tréningben maradást is jelent, mert bízom benne, hogy fogunk mi még együtt táncolni, ezen kívül társaságban töltöm el legalább a napom egyik felét. S bizonyos felüdülést és kikapcsolódást is jelent a Honvéd-tagság, mert bár hiányoznak a barátok, a megszokott légkör jó oldalai, viszont nincsenek ott különösebb emberi problémáim. Nincs fúrás, veszedés, bizonytalanság – legalábbis eddig még nem láttam. Persze, új fiú vagyok itt, nincs is semmi közöm semmiféle kapcsolatokhoz, legyenek azok jók vagy rosszak, a tagok között.

Ami a munkát illeti, olyan izomlázam van, hogy alig bírok a lépcsőn lemenni, mert nem szokta a cigány a pliszádkát... Két hét múlva lesznek fellépéseim, az egyik a Városi

LÉKA GÉZA (1957) Budapesten élő költő, író.

1 Részlet a szerzőnek a Hitel Könyvműhely gondozásában most megjelenő kötetéből.

Színházban, Ukrán, Drágszéli, Katonanóta. Az ottani táncosok kedvesek, segítenek. Mondanom sem kell, hogy ismerősök jórészt.

A magyar–német futballmérkőzés sajnós kapcsolatban van ezzel a Honvéd Együttesi szerepléssel. Ugyanis – az Állami Együttes jól bevált gyakorlatának megfelelően – a Városi fellépés egybe esik a meccsel. Az az egyetlen vigasztal, hogy ha itthon lenne az Együttes, akkor sem láthatnánk a meccset, mert a Színház az Állami részére volt lekötve, s a Honvéd most helyettünk lép fel. Azaz így én saját magam helyett táncolok majd 8-án.

Az együttesben halkán és egyhangúan zajlodozik az élet. A dalosok bejárnak rendszeresen, de nem sok vizet zavarnak. A Sicinek lezajlott az esküvője, én voltam a Pörcti tanúja. Ez bizonyos somlói borok elfogyasztását vonta maga után Szirmai Béla lakásán, ő volt ugyanis a másik tanú (mármint nem a lakás, hanem a Szirmai). A lakás csak arra volt tanú, hogy az ifjú férj és feleség meglehetősen emelkedett állapotba kerültek. A hangulatot csak fokozta, mikor Pörctivel a konyhában találtunk egy üveg rumot és megittuk. Pörctire akkor jöttek rá a gyomortáji fájdalmak, amikor megtuáztuk, hogy a rumban nagy mennyiségű epegörce-öldő volt belekeverve... Szegénynek ez többnapos hasfájást okozott. Magam részéről csak annyit állapíthatok meg, hogy valószínűleg nagyon jó volt a gyógyszer, mert azóta sem voltak epegörceim.

Pesten manapság a következő vicc terjed, meglehetősen nagy sikerrel. Egy kérdést küldtek be a Kíváncsiak Klubjának, választ várva. A kérdés így hangzik: lehet-e futva kúrni? Két hét múlva megérkezik rá a válasz: „Nem lehet, mert a nő felhúzott szoknyájában gyorsabban szalad, mint a férfi letolt gatyában...”

Maác Papa különben egyre inkább feltör, mint film-táncművész. A múlt héten kezdte, amikor a Szegény gazdagok utószinkronján kopogtunk egy százasért. Ezekben a napokban pedig a Dúvad mulatási jelentében szabadcsárdásozik Gyurján Jóskaival együtt. Jómagam a Honvéd-pliszádkák miatt nem tudok részt venni a filmben. Hát ez így szokott lenni. Két hétig alig volt valami, most meg mióta kötött munkaidőben dolgozom, lett volna ez a film, összesen 400 forint körül, 4 napig, lett volna egy vidéki kiküldetés, mehettem volna a Vasasba balettet tanítani (!), az utóbbi sajnós egybe esett a Szöllősi Ági csoportjánál tartott óráimmal.

A gyermekhez, mármint Gézukához valamelyik nap kiszaladok, mihelyt lesz időm s jó idő, de ezzel a levéllel nem akartam addig várni, mert úgy remélem, még megtalál Téged Münchenben.

Gézám, ha idődből s pénzedből futja, írdál. Nagyon várom leveleidet, főleg Párizsból. Ha a Montcalmban laktok, feltétlenül nézd meg a 91-es szobát! Klárinak jobbulást kívánok, ölel barátod,

Gyuszi

Íme, egy újabb bizonyíték arra, hogy a balszerencse még véletlenül sem jár egyedül. Nem elég, hogy szegény Gyuszi nem utazhatott el az Együttesel Münchenbe (Párizsról egyelőre szó se essék), még be is kellett rukkolnia. Igaz, a Honvéd Együttes tánckarában újoncként szerződést kapni még mindig a kiváltságok netovábbjának számít, de álljunk is meg itt egy pillanatra. Ha az elmúlt kilenc évet összességében nézem, akkor bizony szava se lehet se Gyuszinak (mint

ahogy ebben a vonatkozásban nincs is neki), se másnak. Végző soron egyetlen árva léleknek sem a Corvin tér 8.-ból! De hadd tegyem mindjárt hozzá azt is, hogy az ott uralkodó, nem éppen kockázatmentes magasságban és légköri viszonyok között valójában mindenkor csak a legkiválóbbak képesek megkapaszkodni. Mert ezt sokan el szokták felejteni. De vannak ott cérnaszálon függők is mindenkor, akik egy-egy nagy zuhanás után sohasem lesznek már igazán önmaguk sehol, és a sorsuk az esetek többségében tragédiákba torkollik. Hosszú névsort tudnék mondani csak azokból is, akiket személyesen ismertem. Már csak ezért is igaztalan mindenféle fitymálás, legyintgetés és az összes „könnyű nekik”-kel kezdődő mondat, amelyekből nemcsak Váradi Gyuszinak és társainak, de még nekem is hosszú évekig kijut. Ami viszont mélyebben elgondolkodtat, az Gyuszinak ez az észrevétele: *bizonyos felüldülést is jelent a Honvéd-tagság, mert bár hiányoznak a barátok, a megszokott légkör jó oldalai... (...) Nincs fúrás, veszekedés, bizonytalanság... Tehát az Államiban a megszokott légkör eleve megosztott (nyilvánvalóan a Honvédban is, csak számára még nem érzékelhető), és az is magától értetődő, hogy léteznek kimondottan rossz oldalai is. Ám a fúrás, a veszekedés és a bizonytalanság szentháromsága nemcsak egy művészeti intézményben ragadja magával legádázabb harcosait, de társadalmi méretekben is megteszi, ami tőle elvárható, és miután rendszerfüggetlen, így természetesen a tágabb keret, a létező szocializmus sem lehet meg nélküle. De ha már ilyen nehezen áll össze, és ilyen borotvaélen táncol ez a fránya egyensúly, akkor is lennie kell egy akármilyen kicsiny, de annál fontosabb tartománynak is, amely a vállalható kompromisszumok, az előbb-utóbb megtérülőnek remélt, ámde az alapjában véve vakhiten nevelt nekiveselkedések felé billenti a mérleg nyelvét. Ezt a keskeny, talán csak résnyire megnyíló erőteret szívesen nevezik ma olyan általánosan elterjedt lelki képességnek, amely valamely formában mindenki számára megadatik ugyan, de a legtöbben vagy észre sem veszik, vagy egyszerűen képtelenek a saját szolgálatukba állítani. Ha például arra a kisfiúra gondolok, aki a '60-as évek elejének legelcsépeltebb kifejezései közül éppen a *fúrást* érzi kijönni a könyökén, noha jelentéséről, szociológiai vonatkozásáról a legcsekélyebb elképzelése sincsen, akkor már egészen közel járok ahhoz, hogy az eszmélkedésem környékének sajátos életérzését magam előtt is tisztába tegyem. Mert hiába próbáltam én a fúrásban az áskálódás ikertestvérét fölfedezni, egyszerűen létezik egy időszak, amikor ez még nem megy. A dolog attól vált ilyen emlékezetessé, hogy a nagy áttörés alkalmával éppen Gyusziéknál voltunk vendégségben. Történt pedig, hogy a volt ÁVH-s tiszt, Komlós János *Az érem harmadik oldala* című népszerű televíziós műsorában egy egész adást szentelt a *fúrás* témájának, amely Gyuszit is, apámat is igencsak kihozta a sodrából. Csak úgy röpködtek a válogatott szitkok és átkok, az ismeretlen és persze az Együttesből megismert nevek is szép számmal, és ezen a ponton már bekapcsolódtak az asszonyok is. De Komlós sátáni mosolyánál, merev, elhjasodott ujjainál, amelyeket mindenkor modorosán, szétnyitva érintett össze maga előtt, jóval emlékezetesebb a műsor üzenetének lényegét megragadó hármas szóösszetétel, az*

Összekacsintós Bolsevik Bratyizás, amelyből ugyan szintén semmit sem értettem, viszont soha többé nem tehettem úgy, mintha nem hallottam volna róla. Azt pedig talán mondanom sem kell, hogy Búvár Kund aznap éjjel már nem egy német hajóba, hanem egy hús-vér ellenségbe hajtotta bele az amerikánert. Talán nem csapom be magam, ha kimondom: ez a tágabb környezetem számára teljességgel ismeretlennek és érthetetlennek tetsző, csupán résnyire nyíló életmód lett az egyik alapélményem. Valahogy minden tapasztalatom azt erősítette, hogy a legkülönbözőbb élethelyzetekben is mindig mi hárman, a Léka család vagyunk azok, akik ha nem is az érem, de az élet harmadik oldalát képviseljük, akik még ezt a kicsiny, de sorsdöntő erőteret se tudjuk tartósan a saját szolgálatunkba állítani. Gyerekként ez még úgy látszott, hogy mi nem vagyunk sem „ilyenek”, sem „olyanok”, noha nekem – már csak a barátaimmal való megúszhatatlan összehasonlíthatóság miatt is – nagyon hiányzott volna, hogy végre valamilyennek érezhessem magam. Komlós a maga szempontjából jó helyen kapiskált, mert miközben körmönfont kommunistaként látszólag önnön „dörzsöltségével”, a „szitán való átlátás” imponálóan képzelt módozataival kérkedett, a közben olyan látásmódot szeretett volna társadalmasítani, amelyre semmi esélye sem volt. Ehhez jött még a mozgalomban elsajátított duplafenekű ideológia, a leegyszerűsített nyelvi képlet, a bizalomébresztő összekacsintás, amellyel ideig-óráig a kisember is trónközelbe emelhető, valamint a közös sors akolmelegét árasztani hivatott bugyuta közvetlenség, a maga (egyenesen a „szovjet” brat-ból képzett) hidegglós igealakjával. Ma már tisztán látom, hogy ezek és hűséges kutyáik voltak az „ilyenek”, akik meg tagadták, hogy akár a legcsekélyebb közülük is lett volna hozzájuk, de hogy, hogy nem, mindent nekik köszönhettek, azok meg az „olyanok”. És persze voltunk mi és a hozzánk hasonlók, csak nagyságrendekkel kevesebben, akiknek ebből a több mint négy évtizedes dicstelen, szinte mindent szétrohasztó országglásból, a saját verejtékükkel megszolgáltakon túl már se nem csurrant, se nem cseppent (de rögtön sietek hozzatenni, hogy azért áldozatoknak sem állítanám be magunkat). Atyaég, hová el nem kalandoztam! Istenem, mennyivel vidámabb történet a közelgő magyar-német összecsapás a Népstadionban. A berni dráma utáni első derbi, mialatt Gyszi önmaga helyett táncol majd a Városi Színházban! Annak ellenére, hogy a meccset csak november 8-án játsszák, most, az ő sorai által válik végérvényesen személyes élményemmé a magyar futballtörténelem egyik legemlékezetesebb gólja, amelyet a tizennyolc éves Albert Flóri a mérkőzés 47. percében – miután a védőket cseleivel szétkergette –, kicsavart helyzetben, az ötös sarkáról vág majd a tehetetlen Hans Tilkovski hálójába. A 4:3-as győzelemnek ez az egyetlen gólja, amely a világhálón bármikor visszanezézhető. De ugyanígy megbizsergetet a rádiós *Kíváncsiak Klubja* is, a műsort egy személyben megtestesítő, összetéveszthetetlen orgánumú színésszel, Újlaky Lászlóval, az izgága Örkényi Évával, Moór Mariannával és a többi hivatásos kíváncsival. Vasárnap reggelként – velem az élen! – a fél ország hallgatta őket a Kossuthon. Érdekes, föl sem merül bennem, hogy a Gyszi által közkinccsé tett pesti vicc itt esetleg szalon-

képtelen lenne. Illetve nem is ez az igazán érdekes a dologban, hanem hogy erről is te jutsz eszembe, drága Dzsó. Meg a versed, az *Illegális nászéjszaka*, azzal a hőköltető háttérrel, amelyet csak nagyon kevesekkel osztottál meg, de amely után úgy éreztem magam, mint akire az összes ifjúkori ábrándja rászakadt. Azóta is itt dübörög bennem a mondatod: Nekem ne süketeljen, és ne játssza előttem senki az álszent prédikátort; a világban, az életben igenis mindennek helye van, ami emberi! De hadd szelídítsek kicsit a hangulatot, hiszen mindemellett az is eszembe jut ám, öreg barátom, hogy a naptár szerint, Albert Flórihoz hasonlóan, te is még csak a tizennyolcat töltötted, sőt, ami engem illet, alig hogy a harmadikat taposom. Ennél fogva, ha Váradi Gyuszi betartja apámnak tett ígéretét, és tényleg *kiszalad* hozzám, árva gyerekhez a Virányos út 11.-be, el lehet rá készülve, hogy ha karjaiba vesz, olyasmivel szembesül majd, amitől talán a szíve hasad meg. Az enyém pedig azért nehezül el valamelyest, mert bármennyire is szeretném, mindezt képtelen vagyok fölidézni. (Most már bevallhatom, a levél bizonyos részleteit merő tapintatból nem akartam szóba hozni, ám az utolsó pillanatban kiderült, hogy íróját sem a finoman megrajzolt nőügyekért, sem pedig a Szirmai Béla lakásán történt dorbézolásért nem érheti különösebb szemrehányás. Gyuszi ugyanis még mindig nőtlen. Miből jöttem rá? Ha nem így volna, már a Fedák-villában lakna, akkor pedig nem ki, hanem éppen ellenkezőleg, be kellene szaladnia hozzám. Ilyen egyszerű. Hogy katona? Semmit sem jelent. Rábai Miklós legjobb katonái nem a földi halandók közül verbuváltatnak.)

Budapest, 1959. X. 28.

*Kedves Gézám és
meine liebe Frau, Klárika!*

Nagyon örültem kedves leveleteknek. Azóta remélem, már megkaptad az arra írott válasszomat is, aminek a megemlítését még ez újabb leveledben is hiányoltad. Most sietve írok, hogy még Münchenben megkapjátok, ahol abronccsal kibélelt alsósoknyájú „lélekharangok” berregtetik az ember szívét, és a derék bajorok vedelik a sört. München ide vagy oda, már az én gondolataim Párizsban járnak, azt hiszem, nem kell nagyon bőven ecsetelnem, miért pont erre a városra gondolok. Azóta Párizsba beszökött az ősz, és én még ilyentájt nem jártam ott soha. De ahogy a Szent Mihály útján suhan nesztelen, én mégis idáig hallom a hangját, érzem a levegőjét s valahogy benne lüktet a véremben. Majd mostanában, ahogy jön a november, talán még többet gondolok majd Rátok, mint eddig. Hogyne gondolnék egyre többet Rátok, mikor összekerülnek a legjobb barátaim, Ti és Párizs. És nem marad más hátra, mint esténként egy kicsit elkalandozni a párizsi metró-térképen és Ady-verseket olvasni.

Gézám, menjél el majd helyettem is azokra a helyekre, amiket annyira szeretek, szeretünk. A Saint Michel, a Szajna-parti könyvárúsok, ahol húsvét szombatján sétáltunk, a Monte Martre, az Invalides, a Café de la Paix, a Café de la Sorbonne, Ady kávéháza, a Rivoli, az Ecole Militaire környéke, a kis mozi a Bonne Nouvelle sarkán, La Coupole,

a táncos szórakozóhely a Montparnasse-on, és írhatnék itt oldalakat tele ezekkel a helyekkel, de nincsen különösebb értelme, mert Te ugyanolyan jól tudod mindezt, mint én. S most már legalább Klári is megismerheti, milyen Párizs, végre neki is lesz alkalma sétálni az általunk oly jól ismert és annyira szeretett utcákon.

Amit leveledben kérdezel a fizetésekkel és egyebekkel kapcsolatban, arról nem akarok most írni, nyilván Sanyi elmondja majd élőszóban és részletesen.

Lassan közeledik a Honvéd Együttes bemutatója, a bemutatkozásom. A Reggel a táborban szakács szerepét ma kezdtem el tanulni, gondolom, ez menni fog, benne van a „karakteremben”. Különben végre életemben először, bár nem vágyom rá, hogy ez többször megismétlődjön, szerepeltem a napiparancsban. No nem valami hőstett vagy fegyelmi vétség kapcsán (bár emlékszem a tiszti házban valaha elhelyezett táblára, mely szerint a civiles szellem a katonai vétségek melegágya és bennem ebből a civiles szellemből akad néhány kilóra való), hanem egyszerűen a napiparancsban jelentették be az Együttes tagjainak, hogy szerény személyem a tánckar póttartalékos táncosa és ezért bizonyos díjazás üti a markomat. Civiles magatartásomra mi sem jellemzőbb, hogy amikor csörög a tánckari öltözőben elhelyezett telefon, én a vonal túlsó végéről felém pattogó „Balogh főhadnagy!” jelentkezésére nem azt mondom, hogy „itt Várady honvéd”, hanem lezserül, csevegő hangnemben szólok a kagylóba: „tessék”.

Gyurján Jóskaék befejezték a Dúvad produkciónál végzett táncművészi pályafutásukat, ami majdnem 600 forinttal tömte meg laposodó zsebüket. A Te filmedről nem tudok még semmit s így – sajnos – nem is tudok róla írni. Azonban mihelyt tudok valamit, nem fogok késlekedni azt tudomásodra hozni. Elképzelhetőnek tartom azonban, hogy a filmről megjelenő kritikák nem a Rólatok odakint megjelenő cikkek stílusában íródnak majd s így nem derül ki belőlük az sem, hogy mondjuk Téged mozdonynak, avagy kéményseprőnek néznek-e, ami lényegében nem mindegy. Ebből a mondatból már nyilvánvalóan az is kiderült, hogy olvastam egy újabb nyugatnémet cikket, mégpedig azt, amelyik rólad és kedves nejedről született.

Gézám, sajnos ezt a levelet most be kell fejeznem. Folytatása megy Párizsba. Mindkettőtöket ölel

Gyuszi

Ez igen, ez ismét az igazi Váradi Gyuszi! Akiben nemcsak a matematika és a fizika fér meg szinte az összes pereputtyával, de akinek Ady Párizsa is éppúgy nélkülözhetetlen jelenvalóság mindenkor, különösen ebben a nehéz sóhajokat görgető nosztalgikus évszakban. S ahogy ő sem tud betelni vele, úgy én sem, lelkesültsége rám is átragad, s most azon tűnődöm hosszan, sőt bele is borzongok, hogy micsoda kivételes ajándék a sorstól, hogy neki (és apámnak) immár saját, különbejáratú Párizsa lehet. Ezúttal se állom meg, hogy a világháló segítségével gyorsan végig ne szaladjak a felsorolt helyeken. A végén, a Montparnasse-on, Párizs legmagasabb épületének tövénél el is tévedek, egy elhamarkodott kattintás után benn találok magam egy sötét, többsávos, autós alagútban, alig tudok belőle kikecmeregni. Az egyetlen, amit nem találok, a kis mozi a Bon Nouvelle sarkán. És persze hogyan is hagyhatnám ki a Montcalm Hotelt a Félix

Fourén, s bár nem könnyű szívvel, de tudomásul veszem, hogy beljebb nem juthatok, így a 91-es szoba előttem minden bizonnyal végérvényesen zárva marad. Gyuszinak viszont lassan kijár legalább egy fakanálnyi dicsőség, hiszen Seregi Laci – időrendben mindössze második – koreográfiája, a még 53-ban készült *Reggel a táborban* ismételten garantált bombasiker lesz a Köztársaság téren. Mint ahogyan azt sem minden alap nélkül állítottam, hogy Gyuszi katonaként nemigen sorolható a földi halandók közé, hiszen ha nem így lenne, most nemigen mulathatnék rajra, hogy egy előljáró bemutatkozása után, neve és rendfokozata helyett, csupán egy foghegyről odavetett *tessék!*-et mondott a telefonba. Az igazi mulatság azonban kétségtelenül Fábri Zoltán filmjében, a híres *Dúvadban* zajlik. Lázasan keresek, jövök-megyek a jelenetek között, de vajon meglelem-e a táncoló Gyurján Jóskát és Maác Papát ebben a fékevesztett sokadalomban? Jóskának se híre, se hamva, de Papa tisztán feltűnik egy pillanatra, 1.07:53-nál, a bal kezével a nyakát törő Bessenyei Ferenc mögött, sőt feltűnően nagy a hasonlóság közöttük, mintha legalábbis ikrek volnának. Ami *apám filmjét* illeti (Magyar József: *A mi földünk*), amelyben – leginkább megjelenése, fizikai adottságai miatt – az egyik főszerepet alakítja, arról nemcsak Gyuszi, de én is alig tudok valamit, lévén, hogy sose láttam. Még sincs kínzó hiányérzetem (tartalma, plakátja föllelhető a MANDA weboldalon), mert a forgatáson készült s jó állapotban megőrződött fotók ma is ugyanazt a hangulatot árasztják felém, mint amikor legelőször nézegettem őket, én pedig még mindig képes vagyok beléjük feledkezni.

Budapest, 1959. XI. 9.

Édes Klárikám, kedves Géza!

Az okt. 23-i utolsó Münchenben kelt levelet megkaptam s valószínűleg Titeket is már Párizsban ért az oda irányított levelem. Müncheneri búcsúestétekről egy kis ízelítőt kaptunk a mi rádióinkból, sajnos kevés volt, de ez is elég a nagy sikerről, amit ott arattatok. Írta az újság, hogy már Párizsban is elkelt minden jegy a bemutatótokra. A jó Isten adjon jó egészséget Nektek a további munkához.

Nálunk semmi új nincsen, eltekintve attól a meglepetéstől, amit a bánrévei nagymama okozott betoppánásával szombaton este (7-én), hogy meglátogassa az ő kis unokáját. Hát nem kedves dolog az ilyen elhatározás? Annus néniével jött, megállt az ajtóban és Gézu csak nézte, hol rá, hol rám nézve, hogy mitévő legyen, míg aztán jött a nagy üdvözlés, öröm. Hozott Gézunak almát, kalácsot, tejecskét, süteményt, kis sült husit és házi kenyérlát. Sokáig eljászogattak. Másnap reggel elmentek a templomba, jelenleg (hétfőn) is magával vitte s dél felé hozza vissza. Addig én kihasználom az alkalmat s írok. A bélyegeket köszönöm, hogy visszaküldted, véletlenül maradt a borítékban. Az óvoda még függőben van, a hét végén újra bemegyek érdeklődni. Nem bánám én sem, ha már mehetne, mert a rossz idő beálltával a szobában léte nagyon nehéz, folyton vele kell lenni, mert egyedül nem marad pillanatil sem. Ha csak a teraszra kimegyek, kezd kiabálni, sírni, azt hiszi, elmegyek. Egyedül nem szeret játszani s nagyon kell rá vigyázni, hogy

ne csináljon rosszat. Újabban rájött a gyufa gyújtásra s azt is most pakolni kell előle. Szigorúan veszem, mert napról-napra elevebb, fiúsabb. Úgy hogy muszáj, még ha nehezemre esik is. Reggel 6-kor már fenn van és kéri a reggelit. Az étvágya hála Istennek jó. Géza édesanyja is csodálkozott, hogy milyen pufók, milyen nagy lett. De olyan kitar-tóan tud követelőzni a betyár, hogy alig tudja kivárni, míg megmelegítem a tejecskét vagy a kávét. „Tessék már hozni!” – mondja. Értetek is imádkoztatom esténként. Hangja olyan van, hogy csak úgy visszhangzik a ház. Valamelyik nap betörte az alagsori lakók ablakát, dacára, hogy folyton mondogatom, „dobálni nem szabad”. De megtörtént, s megmondtam Kisséknek, hogy majd megcsináltatom az ablakot.

Node befejezem, rengeteg dolgom van, Gézunak is mosni, vasalni kell, mert folyton csúszkál a huncut, valamelyik nap a szürke kabátkáját összemázolta mésszel. De szépen kijött, sokat bajlódtam vele. Szeretettel csókolkunk, Gézát üdvözljük mind a négyen,

Rózsa néni

Ez a Rózsa néni, bizony isten, gonoszabb, mint amilyennek valaha is gondoltam. Még csak nem is röstelli éreztetni, mekkora önfeláldozás rejlik minden egyes mellettem vagy a szolgálatomban eltöltött perce mögött. Tulajdonképpen nincs ezen mit szépíteni: ennek az asszonynak máris elege lett belőlem, egyszerűen torkig van velem. Becsülettel teljesíti ugyan az ebben a helyzetben nyilván nélkülözhetetlen levélbeli tiszteletköröket, de már nagyanyám váratlan megjele-nésének kommentálásakor látványosan kivonja magát a szerepéből azzal, hogy valódi érzelmei elől behúzódik egy elegánsnak vélt költői kérdés mögé: *Hát nem kedves dolog az ilyen elhatározás? Kedves dolog? Micsoda?!* Hiszen épp e megle-petésszerű betoppanással vesztette el az utolsó esélyét annak, hogy jótékonyan lepasszolhasson valamennyit az irántam való ellenszenvéből, hogy – legalább amíg Nagymama itt van – módosíthasson valamicskét a kettőjük között mutat-kozó égbekiáltó kontraszton. De nagyon is jól van ez így, legalább most megta-pasztalhatta, hogy az (mármint a kontraszt) is tud ám ordítani, nemcsak én. Mert lássuk csak, ki is volnék tulajdonképpen? Egy két és fél éves kiköpött ámokfutó, aki miután képtelen magával mit kezdeni, öngerjesztő módon folya-matosan vadorzó jegyeket produkál. Akitől úgy általában is meg kell bolondul-ni, mert ha éppen nem üvöltözik, akkor sír-rí, vagy ész nélkül követelőzik, és persze nem elég, hogy közben betöri az ablakot, sőt újabban már gyújtogat is, de olyan természetességgel dörgölőzik bele a vegytiszta mészbe, mint vérbeli vadászkutya a ganajba. Egyébként később, a szuterénben lakó Kissné maga mesélte anyámnak, hogy szó sem volt semmiféle dobálózásról, mivel éppen vele sikerült farkasszemet nézmem, midőn közelebb hajolva leguggoltam, hogy beleshessek hozzájuk a legalább nyolc-tíz apró szemből álló ablakon, s az egyik alsót véletlenül benyomtam a térdemmel. Kissné fiával, Gáborral később együtt ültünk be a Virányos úti iskolapadba, ő lett az egyik legjobb barátom, s még azzal is megtiszteltem, hogy a legféltettebb könyvemem, a nagy alakú, kemény borítós *Nemtudomka csodálatos kalandjait* is kölcsönadtam neki. Ez volt az első

könyv, amelyet felnőtt segítsége nélkül, immár saját kútfőből is képes voltam értelmezni és megemészteni, s ez a magával ragadó érzés pedig nemcsak hogy megsokszorozta belső energiáimat, de azzal, hogy a dolgok továbbgondolásra késztetett, alaposan át is strukturálta a világról s benne a gyermeki sorsról alkotott korábbi elképzeléseimet és tapasztalataimat. Nyikoláj Nyikolájevics Noszov hősének, Nemtudomkának köszönhetően fedeztem föl magamban a meghatódás jelenségét mint képességet, amely még akkor is hasznomra volt, ha valamely okból éppen leplezni kényszerültem. Ezek a szemérmesen őrzött miniatűr katarzisok voltak az én első igazi titkaim, ezek tágitották, tolták egyre kijebb és kijebb a lélek falát, s amikor úgy éreztem, hogy ami bennem növeget, az már-már egy kisebb birodalommal ér föl, nos, akkor jött a totális összeomlás, a megsemmisülés. A Rózsa nénihez kötődő viszontagságokat már régen magam mögött hagytam, midőn egy kora tavaszi délutánon, éppen Kiss Gáboréktól jöve, s kerülgetve a zsugorodó hófoltokat a Virányos út 11. udvarán, olyan látványba botlottam, amitől egyszeriben úgy éreztem magam, mint aki-nek egész addigi élete hiábavaló volt. Az első pillanatban nem is akartam hinni a szememnek, hiszen a latyak alól nem más, mint az én nevezetes könyvem, a *Nemtudomka csodálatos kalandjai* borítójának csaknem tenyérynyi, szétázott darabkája kékllett felém. Öregedőben sem gondolom másként: talán azért sikerült túlélnem, mert nem volt még annyi könnyem, hogy méltóképpen elsirat-hassam.

Bánréve, 1959. XI. 14.

Drága édes gyerekeim!

A leveleteket meg kaptam f. h. 9-én, de most későn írok mert akkor voltam Gézukánál pesten, és csak most kerül sor az írásra, el mentem 7-én d.e. 10-kor, oda értem d.u. 4-kor, Regősiné várt a Keletibe, 5-kor már Gézukánál voltunk Regősinével, vittem neki, a drágának 10 kiló almát (jonatánt), üreskalácsot, mert előzőleg meg kérdeztem a Rózsa nénit, hogy írja meg nekem hogy mit szeret Gézuka, és azt vittem neki amit szeret, az üres kalácsot nagyon szereti vajjal, túrósat is, mert azt is szereti a gyönyörű, 3 liter tejet is, 1 kiló sertés karajt csak úgy lesütve, és jó puha kenyeret sütöttem, azt is vittem, Regősiéknek öntöttem 1 liter tejet, amit vittem mindenkől adtam nekik, mert ha kínáltam nem akarták el fogadni, süteményt is vittem és mindenkől jó ízűen evett míg ott voltam, akkor este ott voltunk nálla amíg el nem aludt, mikor bementünk, csak a Regősi nénihez ment Gézuka pedig én is ott voltam, persze a Rózsa néni is meg lepődött, mert öneki nem írtam hogy megyek, és mondta Gézukának hogy ki az a néni, én nem szóltam semmit, ő mondta csendesen, hogy nagymama, úgy csinált mint mikor tik haza jöttetek őt meg látogatni, tovább nem bírtam, mondtam neki hogy gyere ide gyönyörűm, van-e puszi nagymamának, azt mondta nagy meg hatóva hogy igen, és akkor a nyakamat nagyon szorította, adta nekem a pusztit én meg öneki, (gondolhatjátok) ez egy pár percig tartott, ez a csók vihar, de nem beszélt ez idő alatt semmit csak majdnem sírt, mert ilyen forró szeretetbe nagyon régen fürdött az aranyos kis árva fiam, de nagyon jól esett neki, ami-

kor lecsendesedtünk azt mondta leg először, hogy: honnan jöttél te? mondtam neki hogy honnan jöttem és mindjárt tisztába volt mindennel, azt kérdezte, hogy nagymama! meg van-e még Béla bácsinak az a kis vacak motorja? mondtam hogy igen, hát a Berca meg az Évike otthon vannak? kérdeztem hogy hol csikarta meg a Rácz Gyuri, megmutatta hogy hol, és kérdezte hogy szeret engem öregmama, mondtam neki hogy bizony szeret, és mit üzensz neki, azt mondta, hogy: sok puszit üzenek, kérdeztem hogy hát a Rácz Gyurinak mit üzensz? azt mondta hogy: annak semmit, másnap reggel vasárnap el mentem érte és végtelen örült a drága hogy meg látott, mondta, hogy: megint el tetszett jönni nagymamám? fel öltöztette a Rózsa néni és el vittem a templomba, ebédre Regősiné meg hívott, ott ebédtünk, csak estére vittem haza, másnap reggel szintén érte mentem és mikor a ház elé értünk azt mondta, nagymama, ott van az édes apuka kapuja, menjünk csak be, be mentünk egy kicsit Regősi nénihez, onnat el mentünk a másik nagymamához, ott voltunk egészen 4 óráig, délután, de én amére mentem vele, mindig vittem azt a drága aranyos csepp fiamat, hol a hátamon, hol az ölembe, még a kebelembe is be dugtam volna ha lehetett volna, a templomba jöttek szemüveges emberek, gyerekek, azt súgja nekem, hogy nagymama! tessék már venni nekem szemüveget, ide a szememre, mind a kettőre, egyébként igen jól néz ki, kérdezte még azt is, hogy meg van-e még a hinta ló? a Regősiéket igen szereti, voltunk fent Regősinével a lakástokba, nagyon örülök, hogy olyan szép rendbe van mindenetek, de édes gyerekeim ne haragudjatok hogy a pénzetekből el kértem 250 forintot, de kénytelen voltam, mert a 3000 forintot nem akarom meg csonkítani, és ez meg kellett, a 250 frt. a föld vettetéséért Revaj Lajosnak, f. h. 6-án adtam fel nektek a harmadik levelet, meg kaptátok-e, ez a negyedik levelem hozzátok, Klárikám hogy érzed magadat? amikor csak lehet pihenjél, egyébként nagyon rátok fér a pihenés, hát igen, a Regősiné sokszor mondta, hogy úgyan találkozott-e a fia Léka úrékkal, igen meg nyugodna és örülne ha találkozna veletek, én is örülök hogy úgy sikerült, hogy gondoljátok édes gyermekeim, hogy ha haza jöttök kaptok-e szabadságot, mert hízótt inkább csak akkor szeretnék venni, amikor tik is itthon lennétek, hogy máma meg vesszük és holnap már le is vágjuk és látnátok meg tik is hogy miért adjátok ki a pénzeteket, majd erről írjátok, hát vigyázok édes fiam magamra amennyire lehet, ha nekünk semmit se hoztok édes gyerekeim az se baj, egyébként jól vagyunk hála Istennek, tik is amennyire lehet vigyázzatok magatokra, mikor mentem Gézukához együtt utaztam Klárikám azzal a fiatal asszonnal, aki a fürdőruhát igazította, mikor itt voltatok, ahova Gézukát is vittük, azt mondta hogy kérjelek meg titeket, hogy hoznátok a fiának egy fehér nejlón nyári inget, rövid újjal, apacs nyakkal, minden pénzt meg fizet érte, 37-es kellene és egy szép nejlón kendőt az ő fejére, megírtam, ha hoztok jó, ha nem úgy is jó, a gipúrnak semmit ne hozzál édes fiam mert nem érdemi meg, lapot meg küldjél ide akiknek szoktál ilyen külföldi alkalommal, mert úgy várják, Sanyival még nem találkoztam, de ha találkozok meg mondom neki az ollót, Kaincnak nem mondom meg, de ha meg látja ki bújik a bőréből örömébe, kedves édes gyerekeim csak a jó Istenről el ne feledkezzetek, drága édes fiam, szegény édes apáddal azért álmodol olyan gyakran, mert lehet hogy imát kíván tölled, és lehet hogy szent misét is kíván tölled, drága fiam imádkozzál érte, tudod hogy mennyire szeretett ő benneteket, drága fiam, Murányinak is küldjél egy lapot, mert meg érdemelné az én részemről, egyébként én is úgy örülök ha valaki azt mondja nekem hogy Gézáéktól lapot

kaptam, írjál valamit édes fiam, hogy milyen formába álmodtál apáddal, lássátok gyerekek hogy menyit sokat írtam nektek! tik is ilyen sokat írjatok, de most már be fejezem az írást, igaz szeretettel csókol benneteket anyátok és nagymama, Isten veletek és velünk írjatok,

Próbálok elképzelni, amint nagyanyám a közel tizenöt kilóra rúgó javakkal megérkezik a gyűlölt fővárosba, ám szinte beleszédülök a beszámolójába, akár mely részletére gondolok is. Teljesen nyilvánvaló, hogy a szokatlan helyszín és a tőle merőben idegen másodhegedűsi szerepkör tudatában nemcsak gondosan fölkészített önmagát adja, de túlaradó szeretetével afféle szent küldetést is teljesít irányomban: vissza kell édesgessen magához, azaz vissza kell térítsen a helyes, az általa is ellenőrizhető útra, utakra. Erre szolgál Kriston Béla krakói, prüsszkölő Berva robogója, a délceg Képes Berca és faluszépe nővére, Évike emlegetése, na és persze a velem egykorú, ám fölöttébb harcias Rác Gyuriról sem hallgathat, akit az anyja még a következő nyáron is a szemem láttára szoptat meg (szörnyülködésemet látva harsány nevetések közepette), hogy aztán a következő 8 évet már egy algyői cellában töltse markecolásért. Ahhoz sem férhet kélttség, hogy Nagymama megjelenésével már nem Rózsa néni, hanem az őt a Keleti pályaudvaron fogadó Annus néni jelenti számomra a két világ közötti egyensúlyt, hiszen ő és Regösi bácsi őrzik az otthonom, a lakatlan Dániel út 2. kulcsát, amelynek, bár nem emlékszem rá, de biztosra veszem, hogy nagy boldogság lehetett ismét átlépni a küszöbét. A háromhajós Szarvas Gábor úti templom ugyan az én zavarodottságomon mit sem enyhíthetett, de nagyanyám igencsak erőre kapott a falai között, ha, mint mondja, *amére mentem vele, mindig vittem azt a drága aranyos csepp fiamat, hol a hátamon, hol az ölemben, még a kebelemben is bedugtam volna ha lehetett volna.* Biztosan így is volt, hiszen még egy évtizeddel később is minden este a hátán vitt be a bánrévei tisztaszobába az esti mosakodás után, nekem csak arra kellett vigyáznom, hogy a lábam közben ne érjen a földre. Szavai alapján immár az is egyértelműnek tűnik, hogy a nejloningek és -kendők apámnak köszönhetően bukkantak föl a faluban, hiszen az egykori osztálytárs és jó barát, Kainc Jóska holtáig emlegette, ha meglátott, hogy a legelsőt Gézának köszönhetően ő ölthette magára, és lehet, hogy nem csak a faluban, mert még az sincs kizárva, hogy akár a megyében is! Baranyi Sanyinak is kijár egy vadonatúj, minőségi olló Münchenből, esetleg Párizsból, hogy a jövő nyáron már azzal csinósíthassa csikónál is csikóbbra nyírt frizurámat. Egyedül a *Gipúr*, azaz Kriston Béla marad hoppon sokadszorra is, mert nála mocskosabb szája senkinek sincs az utcában, az pedig nagyanyámnál főbenjáró bűnnek számít. A gyalázatos *Gipúr* nevet is ő adta neki, a biztonság kedvéért furmányosan fölcsereelve a szótagokat, mert minduntalan egy Purgi nevű hajdani maklári emberre emlékezteti őt a gyerekkorából, aki így elgondolva talán maga lehetett a Sátán. Nem így a derék Murányi Tibor, aki újságíróként a falu egyetlen és kellőképpen megsüvegelt hivatásos írástudója, s ha szépen megkéri, nem tudom, csak gondolom, hogy némi anyagi ellenszolgá-

tatásért a hivatalos ügyek intézésében, kérvények, egyéb írásos beadványok pontos és szakszerű megfogalmazásában nyújt nélkülözhetetlen segítséget a köznek. Nagymama a fölöttébb kilátástalannak tűnő özvegyi nyugdíja reményében fordult hozzá, de Murányi úr, bár mindent megtesz az ügy érdekében, nem sok jóval biztatja. Ám bárhogyan is lesz, azért csak legyen meg nagyanyám akarata: szóljon csak az ima, és celebráltassék a szent mise az esztendeje eltávozott Mester Úr, Léka Béla lelki üdvéért.

Budapest, 1959. XI. 17.

Édes Klárikám!

Ma jött meg első leveled (10-én kelt), már értesültem Anyukádtól az első párizsi előadásotokról s az azt követő sikerről. Csodálkozva vettük tudomásul, no de minden miértnek megvan az értje. Nemde? Repülő leveletem is biztos már megkaptátok. Mellékelem ezt a levelet, a napokban jött. Ma pedig az én címemre érkezett ugyancsak Jugosz.-ból egy kis csomag, az volt ráírva, hogy női használt pulóver és színes ceruza. Az utóbbi az volt, de a női pl. Gézunak való almazöld pulcsi, s fizettem érte 38 Ft vámot. Eltettem, hogyha hazajössz, úgy ahogy van, meglegyen. A pulóvert felpróbáltam Gézura, a vállá is nagy, egyébként is, de majd belenő. Úgy látom, saját kötésű. Szombaton befizettem az óvodába, 23-án hétfőn megy be Gézu először, így beszéltek meg Lenke néniével.

Úgy látom, már kedve van hozzá, kíváncsi vagyok az első napokra, majd megírom. A járvány lezajlott. Már jó lesz Gézunak is a pajtások társasága, mert egyedül játszani nem akar. Ha nem sikerül venni neki, vagy elgurul a golyója, ordít és mérges. Remélem, nem fog verekedni a betyár, mint itthon.

Múltkoriban Édesanyámhoz mentünk ketten a buszon. Sokan voltak és egy kb. 4-5 éves kislányhoz keveredett. Belemarkolt a kabátjába és húzta, míg aztán elkülönítettem őket. Szóval erősen fiús hajlamok dúlnak a kis csemetékben. Jól van, semmi baja hál Istennek. Jelenleg kockákat épít, persze Zsuzska asszisztálása mellett (latin tanulás közben).

A 2 forgószemű lapotokat megkaptuk, vigyázok rájuk, nehogy elrontsa, mert olyan eredetiek, majd beleteszitek a vitrinbe, maradjon meg neki emlékebe a szüleitől. Párizsból is küldjél valami eredetit, ha kapsz. Örül neki. Olyan édesen kérdi néha: „Mikor jön haza az én édes anyukám?” Node ne érzékenyülj el Klárikám, tudom, hiányzik Nektek, de a tudat, hogy jól van, adjon erőt és vigaszt. Ma, amikor lementünk együtt Lenke nénihez, láttunk egy piros autót, s mondja: „Az én édes apukámnak is van piros autója, ugye, Rózsa néni? Látjátok, ő már előléptette a szüleit autótulajdonosokká. Jó erőt, kitartást és fokozódó sikereket kívánunk sok szeretettel mind a négyen,

Rózsa néni

Mióta Rózsa néni lelke mélyén fölfedeztem a valódi ősellenséget, talán a korábbiaknál is kritikusabb próbálnék lenni vele szemben, s jobban odafigyelni rá, miket beszél. Egyetlen szaván, gondolatán sem akarnék átsiklani, sőt, igyekeznék minden mondata mögé külön-külön is bekukkantani, de már rögtön a má-

sodiknál elakadok. *Minden miértnek megvan az értje*, állítja hőköltető magabiztossággal, s nem áll vissza is kérdezni: *Nemde?* Nekem viszont azonnal égnek áll a hajam, és felindultan szitkozódok magamban, hiszen mi más ez, ha nem egy, a tartalmatlan locsogáson edzett, abból látványosan túlbujánczott retorikai luft, más szavakkal mondva, az ostobaság fölülmúlhatatlan gögje, amely rendszerint éppen akkor nyilvánul meg a legbüszkébben, amikor pedig kivált lapítania illenék. Ugyan mi lehet a célja velem? Még azt is el tudom képzelni, hogy talán önigazolásként, előző levele ellenpontozására próbálja használni, nehogy anyámnak (és apámnak, akit már meg sem említ) úgy tűnjék föl ökolme, mint akinek minden erejét elszívja ez az egyébként egészen jól jövedelmező pesztonkaság. Meg aztán demonstrálni is kell valamiképpen, hogy itt nem egy háztartási alkalmazott, egy funkcionális cseléd, hanem, ha valaki esetleg még nem tudná, egy szuverén szellem beszél hozzájuk annak ellenére is, ha az egész lakást kisajátító latin ethoszba bele-belerondít egy mihaszna, folyvást láb alatt levő ördögfióka. Hogy mellette bizonyos fokig azzá is váltam, azt könnyű szívvel írom alá, de ami a fölemlegetett részleteket illeti, már tamáskodom, elvégre akit egyszer föllentésen csíptek, az jobban teszi, ha nem cifrázza, nem gazdagítja további kétes részletekkel a mondandóját. Mert ő nem tudhatja, de én igen, hogy a családban sose hallott dolgokról beszél. Mert valóban elhiggyem, hogy a korábban fölsorolt válogatott szörnyűségek tetejébe még öngerjesztő méregzsák is lennék, aki csak úgy, se szó, se beszéd, akár egy ismeretlenről is képes lenne letépni a kabátot? Még jó, hogy a földhöz nem vagdosom magam keservemben, amiért nem sikerül. Mindezeket az én nyakamba varrni pedig azért föllöttébb nevetséges, mert az ilyen és hasonló lehetlenségek bemutatására alig néhány másodpercem adódna csak odahaza, mert azonnal elejét vennék, de sokkal valószínűbb, hogy egyáltalán föl se merülnének. Aki ezt nem látja át, az súlyos felelősséget vesz magára. Szerencsére akad azért a környezetemben valaki, akinek azonnal szemet szúr, még ha egy fél napot kell utaznia hozzá, hogy meglássa, akkor is. Igaz ugyan, hogy Rózsa nénihez hasonlóan se fantáziahaszugságról, se mesetudatról nem hallott még soha életében, de csudálatos módon körülötte s az oltalma alatt mégis minden úgy alakul, hogy abban csak igen nehezen lehetne hibát találni.

Budapest, 1959. XI. 20.

Édes Lékáné és Léka úr!

Múlt héten el voltam utazva Mányon, Zsámbékon, már nagyon vártam, mit intéznek, kell-e még adót fizetnem vagy sem.

Vasárnap vittem kalácsot Gézukának, de nem volt ott, hanem Nagymamusnál. Ma is lementem a Virányos útra, Gézuka az udvaron volt. Elkezdett mesélni mindjárt, hogy őneki van egy sárga bögréje, de már az egész homokot fölrúgta, de nem találta, segítettem neki megkeresni. Nagyon boldog volt. Kérdezte, Annuska néni Édesanya otthon van? Mondom, nincs otthon Gézukám. Hát Édesapa? Nagyon édes volt, ő egy komoly gyerek,

őneki nyugodtan meg lehet magyarázni és ő megérti, hogy az ő szülei messze vannak és őneki katonásan kell viselkedni. Mondom neki, Gézuka írok Anyukádnak, mit küldesz neki, puszt mondja, de Édesapának is. Elkísért a kapuig és nagyon boldog volt, mert mondtam neki, hogy holnap elhozom. A Rózsa nénitől elkértem Gézukát. Tehát ne aggódjanak, a gyerek jól van. Regősi bácsi most csinálja a biciglit és ha kész, leviszem még ma Gézukának, mert szeret biciglizni.

A lakást minden nap szellőztetjük, elég jó idő van. Itthon minden rendben van, tessék csak egészen nyugodtan dolgozni. Anyukának megírtam Bánrévére, hogy bármikor akarja meglátogatni Gézukát, csak jöjjön hozzánk, szeretettel várjuk és nálunk jó meleg van. Szeretettel küldjük üdvözlötünket,

Annus néni, Regősi bácsi

Annus néni és párja, a Rádulyból Regősvivé lett baróti székely csodapék, Béla bácsi, továbbra is a leghívebb szövetségeseink a Dániel út 2.-ben. Ők is sztereotípiák, miként Kissék a Virányos út 11.-ben, és már réges-régen beletörődtek abba, hogy jószerével semmi esélyük sincs rá, hogy életminőségükön akár egy parányit is javíthassanak. Annus néni magától értetődően még mindig a számomra máig titokzatosan hangzó Kaliber Gyárban takarít, és Regősi bácsi sem tervezi, hogy elhagyja a Szikra Lapnyomdát, ha már az orvos egy életre eltiltotta az ízületeit megerőltető dagasztástól. Mindkét csuklója duplája a normálisnak, az ujjai is csak nehezen mozognak, és is alig van már bennük erő, de évente egyszer-kétszer azért nekiveselkedik az aranysárga, foszlós Regősi-kalácsnak, hogy a kedvembe járjon. A legnagyobb reményt és életerőt, érthető módon, most az adja számukra, hogy az *Édes Lékáné* és *Léka Úr* talán mégsem a levegőbe beszélt, amikor azt ígérték, hogy minden követ megmozgatnak majd, hogy a három esztendeje disszidált fiukkal, Gabival az első adandó alkalommal személyesen is találkozhassanak. Az örömteli találkozás minden bizonnyal már mögöttük van, de az erről tanúskodó fényképre még várniuk kell egy keveset. Tulajdonképpen nyugodt lelkiismerettel léphetnék is tovább, de mégis kimondottan nehezemre esik, mert az Annus néni által földidézett udvari beszélgetésünkre minduntalan visszaugrik a pillantásom. Közben pedig, amit legbelül érzek, az a későbbi, ennél jóval tudatosabb, pontosabban körülírható és egyszer s mindenkorra rögzült szülők utáni vágyakozásaimmal keveredve most olyan különös, rezignált lelkiállapotot kényszerít rám, hogy képes lennék azonnal elsíratni ezt a fél évszázad előtti kislegényt, akinek minden rezdüléséből és szavából a legcsekélyebb megfontolás nélkül is valósággal dől az elhagyatottság. Ugyanakkor érteni értem, ám föl mégsem foghatom, hogy Rózsa nénitől ugyan miért nem várható el, hogy mindezt fölmérje, átgondolja, s valami módon megpróbálja rajta enyhíteni. Mert nagyon úgy néz ki, hogy ő csak két dologra képes: a hatásait önérzetesen elszemvedni, és a következményeit teátrálisan dokumentálni.

Drága édes gyerekeim!

Meg kaptam a drága lapjaitokat és a levelet, amelynek igen nagyon meg örültem, de most késve írok mert el járkáltam az időt, a nyugdíj végett, itthon is meg putnokra is mentem a párt bizottsághoz és ott újra felvették a jegyző könyvet és most majd ők küldik el oda, ahonnan nekem vissza küldték, bízattak hogy fog sikerülni, és majd ők fognak engem értesíteni, hogy ha választ kapnak, hogy mi sikerül, csak a jó Isten tudja, anyi biztos, hogyha semmi nem sikerül, nagyon nehéz lesz az élet a számomra, Némedi kálmán, a Kató volt férje itt a párt titkár, szoltam neki (ezt Murányi mondta hogy kérjem) hogy ha lehet legalább szociális segélybe hadd részesüljek, azt mondta igen ezt már megszavazták a legutóbbi ülésen és Január 1-től fogom kapni, csak én már nehezen hiszek el ilyesmit, de ezt addig kapnám míg a nyugdíj rendeződik, örülök kis lányom hogy javulsz, amikor csak lehet mindig pihenjél, édes gyermekeim! most nagyon várlak már haza benneteket, ehhez a drága kis árva fiatokhoz, jó helye van neki a gyöngyömmek a Rózsa néninél, de hiába, titeket nem pótol neki senki, most hogy nálla voltam kérdeztem tőlle hogy hol van édes anyuka? és a Rózsa nénire mutatott, azt mondta neki a Rózsa néni, hogy nem, én Rózsa néni vagyok, akkor úgy fáj a szívem, szerettem volna felzokogni, hogy a drága csepp fiam ilyen könnyen el feledné az ő édes szüleit, szinte érezte a kedves csepp fiam, hogy valami közelebbi szeretet melegíti ötét, mert ha fel vettem az ölembe, csak úgy lapult hozzám, és írta nekem a Rózsa néni, hogy reggel, mikor fölébredt, sírt, és mondta, hogy: miért nem jön most értem nagymamám? miért nem visz el kapálni? mert 8-án és 9-én voltam a gyöngyömmel, és este még én fektettem le, fáj a szívem hogy ott kellett hagynom ötét, és már fáj neki is, hogy nem mentem érte többet, de csak imádkoztatok, kérjétek a szűz anyát tik is, meg én is, hogy őrizzen meg titeket is, meg a drága kis fiatokat minden bajtól, hogy a boldog viszont látás örömebe legyen részünk, együtt mindnyájunknak, el is tudom gondolni, hogy minő fáradtak lehettek, sajnállak is benneteket, de még az a jó, legalább a kosztotok jó, a lapokat mind meg kapták, örültek neki mind, a plébános különösen kimutatta hogy örül, mondta nekem, hogy: úgy meg örültem amikor az asztalomon találtam, de én még sokkal jobban édes gyermekeim, de édes fiam, ha nem haragudnál azt mondanám, hogy ennek a szertárnoknak is ha küldenél egy lapot, a barátság fentartásáért, mert már régen adott egy kis szenet, van még egy kicsi igaz, néha ki megyek de gyakran elő fordul hogy nem talállok és üresen jövök haza, van-e már engedély a motorra? a disznó vétel úgy áll édes gyermekeim, hogy már én nem veszek míg haza nem jöttök, mert jelenleg 15,16 frt. kilója élő súlyba, én csak úgy akarom és úgy látom legjobbnak, ha te is itthon leszel a vételnél, és örülök is hogy már karácsonyra itthon lesztek, ha lehet hozzatok giliszta orvosságot, a mamikátoktól is most kaptam levelet, írja hogy jól van ő is meg Gézuka is, és hogy emleget engemet, megint csak vissza térek a gyerek ügyére, hiába hogy mutatják ők hogy szeretik Gézukát, de azért leg szívesebben már úgy szeretnék ha nem volna nálluk, én át láttam a dolgot, mink el türünk neki sok mindent, mert a miénk, de ha más erélyesen rászóll, habár megérdemli de mégse esik jól, édes fiam vettél-e már magadnak rózsza füzért? te Klárikám vettél-e már magadnak olyan praktikus ernyőt mint a Regösinéjé? én már anyit írtam megint hogy nem győzitek elolvasni, írjá-

tok meg hogy tinétek jó lesz-e így a disznó vétel, ahogy én elterveztem, ha így nem látjátok jónak, írjátok meg, hogy nektek hogy lesz jobb és akkor úgy csinálom, a Tornaljai templomot feltörték és elvitték a Szentséget és az áldoztató kelyhet, így hallottam, ha meg kapjátok ezt a levelet írjátok mindjárt, most már többet nem írok siessetek haza, a filmről még mindig nem tudok semmit, szeretettel csókol benneteket anyátok és nagymama, Isten veletek és velünk, ne haragudjatok hogy azt írom hogy imádkoztatok, mert a lelketeket nagyon félttem, tehát el ne feledkezzetek a jó Istenről és a saját lelketekről, Gézuka máma ment először óvodába, azt írta Rózsa néni,

Pártbizottság, jegyzőkönyv, szociális segély: olyan fogalmak, amelyeket sehogyan se tudok Nagymama sorsával és személyével kapcsolatba hozni. Nem lehet egyszerű ebben a tőle merőben idegen közegben járni-kelni, naiv laikusként intézkedni. Ám hogy a helyzet egyre reménytelenebb, azt egyelőre még csak Murányi Úr tudja, vagy inkább érzi – igaz, ő már a kezdetektől –, de ha egyszer elvállalta, hogy segít a végére járni, akkor nincs apelláta, az úton végig kell menni. Az egyelőre csak a levegőben lógó elutasítás, a lassú és nehézkes ügymenet alapján azonban már nagyanyám is sejthet valamit, különben nem fogalmazna ilyen pontosan: *hogya semmi sem sikerül, nagyon nehéz lesz az élet a számomra*. De alig vesztegeti a szót magára, mert a nálam tett budapesti látogatása érthető módon annyira fölkavarta, hogy képtelen szabadulni a kellemetlen emlékeitől. Ennek pedig még a *jó helye van neki a gyöngyömnnek a Rózsa néninél* kijelentése sem mond ellent, lévén, hogy az kimondottan a szűkebb és tágabb környezeti adottságokra vonatkozik, és nem a felügyelet mentális tartalmára, kivált annak minőségére. Mert *hiába hogy mutatják ők hogy szeretik Gézukát, de azért a leg szívesebben már úgy szeretnék ha nem volna nálluk, én át láttam a dolgot – állapítja meg keserűen, és ez a mondat most alighanem Párizsban tud fájni úgy istenigazából.*

Lille, 1959. XII. 5. (A képeslapon: mozaik a város nevezetességeiről)

Drága, aranyos Kisfiam!

Jól vagyunk mindketten. Édesanyuka is és Édesapuka is. Nagyon szeretnénk már látni. Remélem már nem köhögsz, nem vagy beteg, és jó kisfiú vagy. Szót fogadsz Rózsa néni-nek is, ugye? 15-én estére már otthon leszünk, és nagyon fogunk örülni egymásnak. Rózsa néni levelét megkaptuk, nagyon örültünk annak is. Csókoljuk őket is. Téged pedig számtalanszor csókolunk,

szerető szüleid

Az utolsó, még Rózsa nénihez, de már a nevemre címzett híradással egy időben egészen biztosan megszületik bennük a sziklaszilárd elhatározás: a jövőben új, nagyságrendekkel lelkiismeretesebb, önzetlenebb és odaadóbb gondviselőre lesz szükségem, kerüljön, amibe kerül. Látva az Együttes programját, az elkö-

vetkező fél évben nincs külföldi út, tehát akár normalizálódhatna is a helyzetem a Dániel út 2.-ben, ám hamarjában háromszor dönt le lábamról a tüdőgyulladás, miközben egy János kórházi mandulaműtéten is átesem, tehát minden terv és rövid távú elképzelés borul, így aztán rügyfakadás ide vagy oda, Bánrévét is nélkülöznöm kell még egy darabig. Sőt, Szolga, Pali bácsi, a gyerekorvos javaslatára elutazom egy hétre Édesanyával a zempléni Kéked tudószanatóriumába, a ma már Melczer várkastélynak nevezett patinás falak közé. (Próbálok utána járni, ám arra vonatkozólag semmiféle adatot sem találok, hogy korábban közegészségügyi funkciót is betöltött volna. Vajon miért nem?) Hosszú, alkonyatig tartó sétákra, Édesanya puha kézenfogásaira, képzeletlédítő hegyekre és tátongó-szédítő völgyekre emlékszem leginkább, és egy nálam pár évvel idősebb, pufók, lófarkas kislányra az épületen belülről, aki állandóan és mindenhová húzott-vont volna magával egészen addig, amíg ebbéli igyekezetét a tőlem telhető legnagyobb elszánással meg nem toroltam. És bár a legparányibb emlékem nincs róla – amelyen persze nem győzők csodálkozni –, de egy tévedhetetlen fotó és annak felirata szerint még az ország másik végét, a vasi Velemet is megjáróm ugyancsak ez idő tájt Nagymamussal, Lenke nénivel, a Labanc úti Óvoda vezetőjével és néhány gyerekkel egyetemben.

Brüsszel, 1960. VI. 8. (A képeslapon: a Szent Mihály-templom)

Drága jó Anyuka és Nagymama!

Végre megtudtuk, hogy még hová érdemes írni Anyukáéknak. Ide feltétlenül tessék szíves lenni írni, de amint ezt a lapot meg tetszik kapni, azonnal, hogy még biztosan megkapjuk.

GENEVE, CASINO KURSAAL – SVÁJC Ballet Hongrois.

Reméljük, jól tetszenek lenni mindketten. Mi sokat utazunk és sok az előadás. Július 3-án már Pesten leszünk.

Kezeiket csókolja,

Klári és Géza

Thonon-les-Bains, 1960. VI. 23. (A képeslapon: romos templom)

Drága jó Anyuka és Nagymama!

Már nagyon várjuk a levelet Genfbe, csak nincs valami baj otthon? Nagyon sokat utazunk, minden nap van előadás és eddig még csak egy szabadnapunk volt. Már az írásra sincs időnk. Sajnos csak 5-én délután érkezünk haza. Már számoljuk a napokat, hogy mikor találkozunk végre már Bánrévén. Most már majd csak eltelik ez a kis idő és együtt leszünk 2 hétig. Millió kézcsókot küld

Klári és Géza

Ez itt most azon ritka pillanatok egyike, amikor egyáltalán nem tudom megmondani, éppen hol is tartózkodom. A két képeslap egyértelműen kizárja, hogy Bánrévén, de hát akkor hol? Úristen, csak nem Rózsa néninél? Mert abban szinte biztos vagyok, hogy az őket kiváltó Tábori családba való beiktatásomra csak ősszel, Bánrévéről való hazajövetelem után kerül sor a Dániel út 2.-től két utcával följebb, a boldog emlékezetű Zirzen Janka út 15.-ben.

Bánréve, 1960. VIII. 11.

Kérelem

Alulírott, kérem Kádár János Elvtársat, az MSzMP Központi Bizottságának első titkárát, hogy részemre, néhai Léka Béla, volt férjem után a Magyar Közlöny 115. sz. 1958. XII. 24. 48.§ 1. bek. alapján özvegyi nyugdíjat megállapítani és folyósíttatni szíveskedjék.

Kérésem indoklására felhozom, hogy volt férjem 29 évig önálló kisiparos cipész volt és 1950 decemberében belépett az akkor alakult bánrévei cipész K.T.Sz.-be, ahova összes szerszámait is bevitte. Mivel a bánrévei kisiparos cipészek közül akkor csak ő lépett be a szövetkezetbe, így a K.T.Sz. itteni részlegének megalakítása is az ő érdeme volt, ami által alapító tagként szerepelt. Ezt a K.T. Sz. vezetősége igazolta is. Jelenleg a miskolci Sz.T.K.-nál van ezen irat a többivel együtt. Ma már igen kifejlődött a Putnok-bánrévei K.T.Sz., sok taggal dolgozik. Ha férjem nem lép be a K.T.Sz.-be, úgy most a kisiparosoktól kapnék ellátást, mint több bánrévei volt kisiparos vagy özvegye. A Cipész K.T.Sz.-ben férjem 7 évet dolgozott, betegsége miatt könnyebb szolgálatra ment az ózdi vasgyárba kapusnak, itt is halt meg.

Tudomásom van arról, hogy alapító tag címén még a K.T.Sz. öregei is kapnak nyugdíjat, ha nincs is meg a tíz évük. A Magyar Közlöny fentebb említett paragrafusa világosan kimondja, hogy különleges méltánylást érdemlő kivételes esetben a Minisztertanács, illetőleg a Minisztertanács által megállapított keretben a Munkaügyi miniszter a törvényerejű rendelettől eltérően is megállapíthat nyugdíjat, illetve nyugellátást. Lehet-e ennél kivételesebb, méltánylást érdemlő eset, ha valaki szocialista szektort alapít, s ezáltal sok száz vasúti, bányász és egyéb dolgozónak a lábbeli szükségletét esős és téli időben is biztosítja? 1950 végén az anyagelosztás folytán nem győzte a munkát a járasi K.T.Sz., és ha nem nyílik Bánrévén cipésszövetkezet, több dolgozó hiányzott volna munkájából, ami a termelésre és a forgalomra is befolyással lett volna itteni viszonylatban. Az egyik községben ismerek egy idős nyugdíjast, aki szintén azért kap az ottani K.T.Sz. útján az Sz.T.K.-tól nyugdíjat, mert alapító tag volt a cipész K.T.Sz.-ben. Neki sincs meg a tíz éve, mindössze 4-5 éve volt. Ő is a fenti rendelet alapján lehetett elbírálva. Most már kértem a Kisiparos Szövetkezettől is nyugdíj címén állandó ellátást, de azzal utasítanak el, hogy elment a férjem a K.T.Sz.-be, kivált

az önálló kisiparosok közül. Az ózdi gyárból pedig azért nem kap semmit, mert kevés ideje volt.

Igazságos elbánás-e, hogy mert férjem a haladás útjára lépett, nem előnyt, de hátrányt szerzett nyugellátás terén magának, illetve jogutódjának?

Férjem 1958-ban meghalt, azóta mindig folyamatban van a nyugdíj ügyem. Többször kértem, de mindig elutasítottak, úgy az Sz.T.K., mint a Munkaügyi Minisztérium. Pedig kérésemet a helyi, a putnoki járási és a megyei pártbizottság is támogatta. A községi és járási pártbizottság külön is kérték és javasolták az özvegyi nyugdíj megállapítását. A megállapító szervek ragaszkodhatnak a tíz évhez, ezért nem állapítják meg az özvegyi nyugdíjat. Nem veszik figyelembe, hogy a férjem majdnem 40 esztendeig dolgozott haláláig, egyedül, s megélhetést nyújtó vagyona nem maradt és szocialista szektort alapított. Sőt nevelt népi demokráciánknak egy kiváló népi táncost, aki a magyar névnek és művészetnek mindenfelé csak babért szerzett, s aki elsősorban a munkások és parasztok százezreinek nyújt üdítő szórakozást. Az én fiam a sajtóban és a képeslapokban is többször közölt Léka Géza, szőlőtáncos a Magyar Állami Népi Együttesben, jellegzetesen magyaros bajusszal.

Fiamra azonban teljesen nem támaszkodhatok, mert családja is van és az édesapja vesztett jogait nem lehet órá háritani. Rajta kívül több gyermekem nincs, aki támogathatna, bár ő is támogat, de nem lehet teljes létfenntartásom összes terheit családos gyermekekre háritani életem végéig.

A legutolsó elutasítást a Borsod megyei Sz.T.K.-tól kaptam 17.Ny.1225/960 sz. alatt. Az Országos Nyugdíjintézet is elutasított már. Összes irataim e két helyen és a Borsod megyei Pártbizottság ipari osztályán vannak. A Munkaügyi Minisztérium is tárgyalta már az ügyem. Érdemleges tárgyalás esetén ezen szerveknél szíveskedjenek irataimat, okmányaimat beszerezni, mert az én birtokomban semmi sincs már, csak az elutasítások.

Elvtársi üdvözléssel:

Özv. Léka Béláné

Hát, ami azt illeti, Murányi úr alaposan kített magáért, mert nemigen tudnám megmondani, hogy a kérelem stílusa vagy ez a *haladás útjára lépett* öntudatos világlátás idegenebb-e nagyanyámtól, mert természetesen ő sem abban, sem ebben nincs jelen. Hogy egyáltalán jó ötlet volt-e Kádárhoz fordulni, az is fölöt-tébb kétséges. Valószínűnek tartom, hogy Murányi úr fejéből pattanhatott ki, a kibicnek semmi sem drága alapon, Nagymama meg, talán nem mert ellen-kezni vele, hiszen ha húzódozik, ha kéreti magát, könnyen megkaphatta volna, hogy no, ha így állunk, Lékáné asszony, akkor inkább intéztesse azzal a híres, nagy bajuszú fiával. Amiből pedig leginkább az következhet – és szerintem kö-vetkezik is –, hogy amit Kádárnak címezve apám személye kapcsán előnynek

szántak, az odahaza, a faluban bizony komoly tehertétellé is válik, különösen ha a fáradhatatlan, mindig tettre kész sárga irigységre gondolok. Ami viszont a lényegét, mármint a nyugdíjat illeti, arról szó szerint nincs mit mondani. Öregmama, az oroszok által Karcagon lelőtt fia, Mihály után ötven (mert egyébként egy garas se járna), Nagymama pedig százötven forintot kap az államtól havonta – még 1967-ben is! –, pótlásra pedig kizárólag a Dániel út 2.-ből számíthatnak. Megpróbálok a 3,60-as kenyérbe mint a kádárizmus dicsőséges etalonjába kapaszkodni, hogy legalább egy hozzávetőleges képem legyen róla, nagyjából milyen nivót garantált ez a bőkezű ellátás akkoriban, de már az első összeadásoknál belátom, nincs sok értelme a méricskélésnek, éppen eleget elmond ez így is, semmi szükség rá, hogy a nyomorúságot tovább vetkőztessenem. Arra viszont élénken emlékszem, hogy a bölcs és mindenkor jól értesült fővárosiak jelentős hányada szerint a falusi asszonyok azon része, akiket a hatóságok háztartásbeliként tartanak nyilván, azt se tudják, mi fán terem a munka, hiszen egyetlen napot se dolgoztak soha...

Moszkva, 1960. VIII. 12. (A képeslapon: a Kreml)

Drága Kisfiam!

Sok szeretettel gondolunk Rád, és arra kérünk, hogy jó kisfiú légy, ne szomorítsd Nagymamát és Öregmamát.

Szerető csókjainkat küldjük,

Édesanyuka és Édesapuka

Végre itt a bizonyosság, hogy ismét Nagymama és Öregmama társaságában telnek a napjaim. A hétköznapokból kiemelkedő történéseket azonban nemigen tudnék fölsorolni, de ahhoz nem fér kétség, hogy általánosságban, az atmoszféra, a közérzet szintjén hallatlanul intenzív erőter vesz körül, amelyet – gyanítom – tovább árnyal, hogy ismét egy hónapokon át tartó, a fővárosihoz szinte semmiben sem hasonlítható életformába kell újfent beleszoknom. Nagyanyámék szerint ez egyáltalán nem esik nehezemre, hiszen az állatokért, kivált csirkékért egyenesen rajongok. Ha a kisudvarban bárhol leülök, azonnal körém sereglenek. Olyan kezesek, ha értük nyúlok, hagyják, hogy magamhoz emeljem és cirógassam őket. Ha meg nagyanyám végigszórja árpával a csupasz lábam szarát, akkor onnan csipkedik föl mind egy szemig, amit persze naphosszat el tudnék viselni. De ha meghallják, amint a morzsolt kukoricát a fémbögrében megcsörrenti, majd ezt követően a „cire!, cire!” vezényszót, faképnél hagynak, és nagy szaporán megindulnak utána. Jó ideje keresem a csirkéket mozgósítani képes felszólítás eredetét, de eleddig még nem bukkantam a nyomára. E pillanatban a legnagyobb várakozással a Tinta Könyvkiadónál megjelent *Magyar tájszavak és népies lexikai elemek* adatbázisának világhálós változata kecsegtet a maga huszonötezer kifejezésével, de rövid eprészkedés után csalódnom kell,

mert a három lehetséges válasz közül sem a pózna vagy valamiféle rúd, sem a száraz ágtörmelék, sem pedig az első bárányszájú juh nem jöhet szóba. Mikor azonban a „csuít” igével is pórul járok, erőteljes kattintással bezárom a foghíjas adatbázist, és nem hagyom magam tovább zavartatni. Hiszen azt minden valamire való palóc palánta tudja, ha álmából fölkeltik is, hogy csuítani a macska szokott, amikor a fülét a gerincével párhuzamos helyzetbe, hátra lapítja. Ahogy nagyanyám mondaná, ilyenkor figyel a legjobban, mert már sejt valamit. Pontosan ugyanúgy, mint Csoóri Sándor *Álmos, őszi idő* című gyerekversében az „Árnyék-nyulak”, amelyek „Ha megállnak, fülüket / hátrasunyasztják”. Az igazából pedig én sem engedek, mert az első, a Jakus nevű macska után összesen talán nyolc-tíz általam is dédelgetett Marci is szolgált nálunk, de mindegyikük úgy csuított, mint annak a rendje, ha nagyanyám számon kérő hangsúlyát megérezte. Mert a „no, gyere csak ide, kis jószágom” dallamából azonnal megsejtette, hogy ennek fele se tréfa.

Tihany, 1960. IX. 20. (A képeslapon: vitorlások a Balatonon)

Kedves kis Gézukám!

Édesanyuka és Édesapuka itt dolgozik most a Balaton partján, Tihanyban. Ugye szépek ezek a vitorlás hajók? Ha nagyobb fiú leszel, majd te is beülhetsz egy ilyen vitorlásba. Legyél jó kisfiú. Sok puszit küld

Édesanyuka és Édesapuka

Nem mintha különösebben fontos volna, ám valóban, tízéves is elmúltam már, amikor a Balatont először megpillantottam, de nyugodt lélekkel mondhatom, nemigen hagyott bennem mély nyomot. Annál inkább azok az 1960 nyarán készült Balaton-felvidéki fotók, amelyekon *Édesanyuka* és *Édesapuka* látható az Együttesről a Walt Disney-stáb által készített egyórás film legkülönbözőbb pillanataiban. A színpadtól mint szimbolikus terétől megfosztott, „eredeti” környezetébe, mondjuk úgy, visszahelyezett táncos jelenetek, illetve a közben készült fotók (mert a filmet azóta sem volt szerencsém látni) úgy tüntették el belőlem a valóság és az idő fogalmát még idejekorán, hogy ma is össze kell szedjem magam, ha kézbe veszem őket. Ugyanazt az örökérvényűséget véltem bennük fölfedezni, mint később Korniss Péter képein, és kimondhatatlanul büszke voltam rá, hogy az egyes karakterekben éppen a szüleimet láthatom, pontosan úgy, ahogy az egy valamirevaló együttesi gyerekhez illik. Mindehhez persze alaposan hozzájárult két hihetetlenül nagy becsben tartott, éppen ezért előlem gondosan elzárt, ám a büszkeségemet tovább építő vitrintárgy is, még pontosabban az a két remekbe szabott, Walt Disney-védjeggyel ellátott üvegpopó (az egyik Donald kacsával, a másikon a pöttyös hátú őzzel, Bambival), amelyeket a több napos forgatás végén, két-két párját ritkító díszdobozban minden együttesi tag megkapott ajándékba. Én már csak a még mindig igen intenzív érzel-

meket keltő dobozokat őrzöm, de annak bizonyítására, hogy mások számára is kultikus tárgyokról van szó, elmondhatom, hogy a kollekción teljes pompájában legutóbb éppen a felejthetetlen zeneszerző, karnagy és tanár, Pásztai Miklós emlékére létrehozott weboldalon, a pasztimiklos.com-on láttam viszont, és mondhatom, percekig képtelen voltam szabadulni a hatása alól. És még valami, amit itt és most különösen fontosnak tartok megjegyezni. Annak a nem egészen egy mondatnak a tartalmát és terjedelmét, hogy *Édesanyuka és Édesapuka itt dolgozik most a Balaton partján*, ma már, ha akarnám, se tudnám rövidebben földézni. Természetesen ugyanez vonatkozik minden, bárhol és bármikor leírt mondatokra, ám a dolgot innen talán már nekem sem érdemes tovább gondolni.

Bánréve, 1960. X. 4.

Kedves édes gyerekeim!

A leveleteket megkaptam, melynek megörültem, igen bántott, hogy olyan soká nem kaptatok meg az előbbi leveletemet, hol tévelygett ugyan? először is hála a jó Istennek, a csepp gyerek jól van, egészséges és mink is, de végzetlen húncút, nem is gondoljátok, hogy mire fejlődött, gyönyörű, szép nagy, és okos, csak ha haza kerül, igen, de igen erős nevelésre lesz szüksége, mert ha tudna, engem is félre vezetne, pedig ahhoz még kicsi, de engem nem tud becsapni, mert én minden szavát és mozdulatát figyelemmel kísérem, még ha a munkám elmarad akkor is, de azért a végtelenségig szeretem, nem telek el velem soha, első rendű jó étvágya van, jöhet neki minden ehető, ő nem válogat, élvezet nézni ahogy eszik, egyik nap az ovodába szilvás gombóc volt ebédre és azt mondta itthon, hogy egyszerre 3-at kaptak, de ő még kért és kapott, azt mondja, hogy: nagymama! Szomszéd Zsuzsi nem ette meg és én az övét is megettem, jó kis gyomros gyerek, hála legyen a jó Istennek, végtelen hiú, ha a zsebes nadrágját fölveheti, nem adná magát a viláért se, kiáll az ajtóba és a két kezét bedűgja a zsebébe, mint valami gazdatiszt, és úgy vár engem, míg elkészülök, hogy az ovodába menjünk, szeret menni, d.u. 4-kor érte megyek, és ha rossz volt azt is megmondja, ha meglátjátok, nem ismertek rá, azt kérdezed édes fiam, hogy emleget-e benneteket, emleget bizony, és azt is sokat megígéri nekünk, hogyha majd haza megy a Dániel útra, minket is elvisz, és eljön velünk állatkertbe, megmútatja nekünk az elefántot, megenni való okos kis gyerek, mondta, hogy édes anyával és édes apával volt az állatkertbe és dicsekedett a képes könyvével, amit Moszkvából hoztatok és elküldtél nekem, hogy édes anya küldte neki, de úgy gondoljátok meg, hogy azokat a verseket már mind tudja, ami abba a könyvbe van, mer édes anyám már úgy megtanította velem, édes fiam, írtad, hogy haza jössz még egy napra is, nagyon szeretném fiam, mert már én is vágyok arra, hogy beszélhetnék, de ne gyere, az én drága csepp fiamnak ne fájósítsd meg a kis szivét, mert ő bizony már nagyon vágyik haza, mert úgy mondja, hogy: nagymama! mikor megyek már én haza? ilyenkor úgy fáj a szívem, hogy mi leszek ha itt hagy engem, egyébként víg kedélyű, a gyúri a legkedvesebb barátja az ovodába, ne küldjétek neki semmit, van itt neki elég meleg ruhája, ami még októberben megfelel, már a disznóból csak egy kis szalonna van, semmi más, még azért van vagy 5 k. édes fiam! még Novemberbe nem vesszük meg a disznót, az árak sincsenek rendesen kialakulva, meg nincs még

megfelelő hideg se, én meg a kukoricát nem törtem le, nem sok kukorica lesz, bab meg egy szem se lett, most már többet nem írok, sokszor csókol anyátok és nagymama, Isten veletek és velem, írjatok,

Hol Nagymama, hol Öregmama fogott kézen, ám alighogy reggelente kilépünk az utcára, valamerről máris nekem szegeződött a kérdés: hová megy, Gézuká, óvodába-é? Igen, kaptam oda mindjárt a fejemet, megyek a kispajtásokhoz, feleltem illedelmesen, magamat kihúзва, ahogy tanították, hónom alatt az elmaradhatatlan tűzpiros orvosi táskával. Legalábbis így beszélte nagyanyám, ha olyan időkről szólt, amelyekről szerinte nemigen maradhattak szívhez szóló emlékeim. Pedig nem is gondolná, mennyi mindent örök az 1780-körül épült Serényi-kastélyról s az egyik felében berendezett bánrévei óvodáról. A másikban a gróf az államosítás után is benn maradhatott a családjával, és én minden vasárnap délelőtt megcsodálhattam őket a templomban. Leginkább a nagyjából velem egykorú két grófkisasszonyt vettem ilyenkor szemügyre, mert olyan színpompás ruhakölteményeket és fodros szegélyű nyári fejfedőket, amilyenekben ők pávállottak a bal oldali padosor első sorában, még Budapesten se láttam soha. Nézzed csak, Gézukám, valósággal sugárzik belőlük a szerénység és az alázat, ahogy az édesapjukból is, mondogatta nagyanyám a miséről kijöve, még a templomkertben, s még jóval azután is, hogy magam is rájöttem már: mondata ugyan róluk, de leginkább nekem szól.

